

ВИОЛИНИСТКАТА

Хариет Констабл

На мајка ми и тата ми,
кои ме одгледаа со љубов,
и ми дозволија да бидам
храбра и љубовишна.

Голем дел од минатото тоне во океанот на времето
и се дави засекогаш; но повремено водата се разделува,
дозволувајќи ни, само на миг, да сирнеме во скриеното
богатство.

- Маргарет Атвуд, *Тесџаменџи*

ИСТОРИСКА БЕЛЕШКА

Во 1696 година, едно бебе било протнато низ сидот на *Осѿедале дела Пиеѿа*, сиропиталиште во Венеција. Било наречено Ана Марија дела Пиета, и подоцна станала една од најголемите виолинистки на осумнаесеттиот век. Учител ѝ бил Антонио Вивалди.

ЕДЕН

1

ВЕНЕЦИЈА 1695

Самрак. Своното Марангона одсвонува на плоштадот Сан Марко. Звукот трепери од бронзената уста, лебди над куполата од Базиликата, минува врз школките што се редат покрај калливиот канал и се провлекува низ процепот меѓу калдрмата и дрвената порта. Зад портата, една девојка што стои во тесен, слабо осветлен премин погледнува нагоре.

За едни, своното го означува времето. За други, бележи свети денови, состаноци на советот, јавни егзекуции. Но за неа тоа е сигнал дека таа и нејзините колешки можат да излезат на улиците во ноќта. Сега е време за работа.

Ја замотува марамата околу вратот, сплетена од лесна волна со жолта боја што го означува нејзиниот занает и излегува надвор. Нејзиниот дом е бордел во квартот Сан Поло, скриен зад *Ружа деи Орези*, главната улица по која патниците и локалците секојдневно минуваат преку мостот кон Сан Марко. Стратешка локација: таму е работата.

Тропкањето на нејзините потпетици одекнува по калдрмата. Лево од вратата на борделот, повторно лево на аголот каде месарот продава внатрешни органи и право додека не стигне до своето вообичаено место на работ од мостот Риалто. И кима со главата на жената што пристигнала неколку моменти порано и се подготвува. Потоа ја витка наметката и марамата и ги остава на калдрмата под мостот. Постои тивко разбирање – *шука ги чуваме нашиите работи, уредно, додека работиме*.

Носи зелен ленен фустан со висок струк. Околу длабокото квадратно деколте се извија лента. Нејзините прсти ја допираат јаката и таа ги повлекува рамената надолу и

нејзините гради се откриваат во ноќта. Седнува на неколку бледи тули и го чека следниот клиент. Таквиот човек обично е маж, обично сам, и често мириса на вино.

Срцето ѝ чука силно додека седи тука, но помалку отколку порано. На свои седумнаесет години, чувствува дека може да се справи со повеќето работи. Три на ден, во просек. Шест месеци, речиси шестотини клиенти. Потчукнува со стапалото во ритамот на своите мисли. Тоа е само уште една ноќна работа.

Тој што се појавува не е редовен. Маж, да. Сам, да. Но, никогаш порано не го видела. Деловен е, тоа не ѝ пречи, но сигурно е четириесет години постар од неа, со очи темни како на ѓвол.

„Ајде да одиме“, вели тој, погледнувајќи преку рамото како да се плаши да не биде фатен. Мириса на чад од дрво и тутун. Гласот му е груб и длабок.

Таа го води назад во борделот, нагоре по дрвените скали што чкрипат под неговата тежина. Тој мрмори и се наведнува за да не ја удри главата кога влегуваат во собата. Неговата црвена капа и палтото со метални копчиња сугерираат дека има положба во бродоградилиштето. Слушнала дека таму можат да изградат воен брод за еден ден.

Во собата има голем кревет со темни дрвени столбови и неколку свеќи што веќе догоруваат. Нивните сенки треперат и се нишаат на сидовите. Таа длабоко вдишува и вратата тивко се затвора зад неа.

*

По девет месеци нејзиниот stomак е огромен и затегнат. Се буди пред зори затоа што низ неа почнува да пулсира болка, електрична и шокирачка. Следејќи го планот, ја собира околу себе стутканата жолта марама и ја става ткаенината што ја везеше во џебот.

Првиот предизвик се скалите. Болката пулсира силно. Чувствува жешко кинење некаде длабоко и ниско во stomакот, што ѝ ги подвитува нозете додека се држи за распуканата дрвена ограда. Доаѓа до улицата, но потоа паѓа на колена, стегајќи го stomакот. Дали ќе стигне навреме? Не е далеку, но во нејзината состојба...

Не смееш да засџанеш, си вели. Ќе усџееш, решителна е.

Се крева со мака и продолжува по улицата, се придржува за сидовите од тули за поддршка. Под нејзините чевли бариците со вода се распрскуваат, одразите се кршат на два дела. Патувањето е само неколку улици, но изгледа бескрајно. Болката е зашметувачка, многу полоша отколку пред само петнаесет минути.

Три тропања, малку влечкање, и една бабица, збрчкана и седа, ја отвора вратата за еден прст. Погледот ѝ застапува на stomакот, каде помлада рака ја стега затегнатата кожа. Лицето на бабицата се менува од раздразненост во загриженост. Вратата се отвора широко.

„Стави ја меѓу забите“, вели бабицата, подавајќи ѝ коска, која едвај му ја одзеде на своето мало црно-бело куче.

Кучето ‘ржи. И девојката ‘ржи. Ја загризува коската, како животно какво што никогаш не била. Болката станува спектакуларна, силна и остра, како да ја растргнуваат однатре.

Тоа е нејзината последна будна мисла. Спектакуларна.

*

Поминаа два дена во темнината на оваа мала соба во куќата на бабицата. Ни оддалеку не е доволно долго за нејзиното растргнато тело да закрепне, но креветот е потребен. Сега друга девојка вреска.

„Време е да си одиш“, вели бабицата.

„Но, каде?“ прашува девојката. Не очекуваше да го преживее породувањето.

Бабицата ѝ ја враќа жолтата марама и се вчудовидува кога открива дека во неа е завиткано суштество што мрда. Речиси заборави на тоа. Бебето е дамчесто, збрчкано, со сини жили. Бабицата крева лажица и му ги дава последните капки шеќерна вода. Девојката се бори со неговите немирни екстремитети, неспособна да се сосредоточи, неспособна да мисли, додека очите ѝ се превртуваат и почнува да чувствува грчевита болка низ бутите. Нејзините солзи паѓаат врз лицето на бебето. Малото суштество вреска од лутина.

Девојката оди некое време, вртејќи низ лавиринтот од споредни улички и мостови, без вистинска насока. Многу е уморна, телото сè уште ѝ крвави и ја боли. Цела ноќ се бореше со продорните крици, но сега конечно има тишина.

Зората се наближува, густа магла се влече по каналот. Само мора да продолжи да оди. Само да продолжи да се движи и ова нешто нема да заплаче. Стигнува до отворен простор каде украсени згради со зашилени прозорци гледаат кон каналот со боја на зелен жад. Четири скали водат надолу до водата. Водата заводнички плиска врз нив.

Дојди кај мене, повикува. Дојди кај мене.

Водата е студена, но дури и толку рано на тоа пролетно утро е освежувачка. Го притиска суштеството до своето тело и гази подлабоко, подлабоко.

Ова. Се разбира, ова е решението. Толку е мирно, толку спокојно.

Девојката се навалува назад и, едноставно како дишење, ги потопува и двете тела под површината.

Но суштеството, шокирано од студот, од водата, од недостигот на кислород, избувнува. Луто е и живо и одеднаш е повторно вистинско и почнува да се бори против нејзиниот стисок.

„Само престани, само замолкни, те молам“, шепоти таа. „Не уште долго. Не уште долго.“

Но тоа е мала бесна огнена бура што не може да ја задржи. Нивните глави испливуваат над површината додека и двете врескаат за воздух, за живот.

Суштеството сега посилно ја стиска нејзината рака. Не вреска, туку ја моли додека, некаде во далечината, еден единствен тон, елегантен и долг, го пара воздухот. Го исфрла суштеството од водата, го витка во својата натопена наметка и почнува да трча.

Гигантските резбани врати на Санта Марија дела Фава се отворени, чекајќи ги првите верници на миса. Девојката е мокра до коска, забите ѝ тропкаат, суштеството е тивко во нејзините раце додека се тетерави внатре.

Ја пресретнува свештеникот, чии брзи чекори гласно тропкаат по средишниот брод на црквата.

„Овде не се дозволени курви“, вели тој, туркајќи ја назад кон високите дрвени врати. Неговите извезени свилени одежди се развеваат на ветерот.

„Те молам... брате“, моли таа, повлекувајќи ја наметката за да го покаже суштеството во своите раце.

Лицето му се менува од неодобрување во гадење. Повторно ја турка. Таа го чувствува ударот на воздухот кога вратата треска пред нејзиното лице. Се спушта на земја и ги испружува нозете пред себе.

Вдишува, издишува и чувствува уште еден бран болка што трепери низ нејзините бутови.

Додека се грчи против сопственото тело сфаќа дека воздухот мириса слатко. Мешавина од путер, шеќер и брашно што доаѓа од блиската слаткарница.

Градите ѝ пулсираат; суштеството повторно почнува да вреска. Решението е едноставно. Животинско. Таа веќе знае што треба да направи. Со безволна рака го спушта фустанот во горниот дел, откривајќи гола града. Тоа се прикачува и почнува да цица.

*

Жената што ја наоѓа некогаш била *корџиња луме*, како неа, улична заводничка која ја изгубила убавината, но ја задржала издржливоста. Девојката се буди во скромниот дом на жената, легната на подот, опкружена со неколку перници и ќебе. До сидот има тесна маса, а на неа кутија полна со карти за играње. Ї подава филџан кафе, пареата се извира од површината. Го приближува до усните, нежно дува и потоа отпива голтка. Топлината што се шири низ нејзиното тело речиси е доволна да ѝ предизвика солзи.

Жената е наведната, сега зборува. Со едната рака го придржува долниот дел од грбот, со другата собира празна чинија и филџан од подот до неа. Не ја гледа девојката во очи додека зборува.

„Можеш да останеш тука додека не закрепнеш, а потоа ќе ми платиш до крајот на месецот. Можам да ти најдам работа во мојот стар бордел. Ќе им се допаднеш, кога ќе ти зарасне раната.“

Чинијата и филџанот свечкаат додека се исправува. Жената покажува со филџанот.

„Неа ќе ја однесеш во Пиета. За две недели, кога ќе бидеш посилна. Но нема да чекаш ни миг подолго. Ако порасне уште малку нема да ја собере во отворот.“

„Што е Пиета?“ тивко прашува девојката.

„Таму ќе ја одгледаат, ќе ѝ дадат добар живот. Ќе добие образование, можности. Дури ги учат да свират на инструменти.“ Тоа не е дијалог, жената не чека одговор. Се врти и излегува од собата.

Девојката трепка, гледајќи како си оди. Потоа се слуша тивко гугање, мало мрдање. Чувствува наплив во себе и се подготвува. Но, болката не доаѓа. Наместо тоа доаѓа нешто посилно, нешто трајно, нешто добро. Погледнува надолу за да види што го предизвикало. И за првпат сфаќа дека во рацете држи женско бебе.

*

Следната недела дена е најслаткиот период во нејзиниот живот. Гледа како бебето почнува да се фокусира, ја погледнува во очи и сфаќа дека ова е нејзината мајка. Девојката ја храни, ја гушка, ѝ ги гали образите, ѝ ја брише плунката од устата. И иако повеќе не се исто тело, постои едно длабоко разбирање. Тие се, и секогаш ќе бидат, дел една од друга.

Таа го вдишува топлиот мирис на млеко од неа и мисли што сака еден ден да ѝ каже. Работи што би сакала некој некогаш да ѝ ги кажел нејзе.

Ќе ѝ каже да трча. Ќе ѝ каже да сонува. Ќе ѝ каже да дозволи она што е во неа да излезе надвор. И кога нејзината ќерка ќе ја праша што би можела еден ден да прави со својот живот, што би можела да биде, таа ќе ѝ каже: сè. Сè што ќе го обои твојот свет во шарена светлина.

*

Три дена пред да дојде времето, девојката ја зема својата ќерка и своите парички и пеш оди низ градот. Со малкуте пари што ги заштеди ќе купи хартија, прекрасна венецијанска хартија, достоина за кралица.

Продавачот незадоволно и презриво ја гледа додека таа ја избира најубавата хартија што може да си ја дозволи – дебел кремав лист прошаран со зелени дамки. Му дава

повеќе парички отколку што би потрошила за храна за три дена, но не се двоуми.

Над следната врата стои натпис „Скриба“. Јаже виси од средината на црно метално свонче. Таа го удира трипати од работ и убав маж со раце извалкани со мастило одговара на звукот.

„Напиши го ова“, вели таа кога влегува внатре и тој ги претвора нејзините зборови во прекрасни свиени линии на хартијата. Таа внимателно ја витка и ја сокрива под наметката.

Кога се враќа во куќата на жената, вади една карта од шпилот на масичката и, со мал нож од кујната, ја сече дијагонално на две. Едното парче го пика во наборите на својот корсет.

*

Повторно е зора, време кое отсега натаму за неа засекогаш ќе значи болка.

„Мора да биде денеска“, вели жената.

Девојката го витка своето бебе во жолтата марама и повторно излегува на улиците, газејќи густа магла под своите нозе. Здолништето ја удира по глуждовите додека брза низ вртоглавиот лавиринт, а срцето ѝ трепери во градите. Златни маски од излозите ѝ се потсмеваат додека поминува. Животното во неа е будно, плен што очекува напад. Ушите ѝ се поосетливи на секој звук и свиреж, рацете ѝ се заштитнички обвиткани околу детето под наметката.

Сџиџни брзо, не влечкај се, внимавај. Лево, десно, десно, лево, десно. На џрвиоџ знак на ојасносџ, џрчај, си вели. Трчај.

Но, патувањето е тивко, и кога ѝ се приближува на Пиета од споредната уличка, чувствува како чекорот ѝ забавува. Колку долго ѝ треба за да ги направи последните чекори, никогаш нема да знае.

Гледа во решетката, во отворот во сидот каде што треба да го положи своето бебе, овој дел од неа, овој свиток од оган и енергија што ја исполнува со гордост. Ова суштество што ја молеше да живее.

Не може да го направи тоа. Се тетерави назад, стегајќи ја својата ќерка уште посилено на градите, кога едно тивко цимолење ѝ го привлекува вниманието.

На земјата под отворот во сидот има кутии. Изгледаат како да се полни со парчиња ткаенина, фрлена храна и ѓубре, но звукот од една од нив ја тера да се приближи поблиску. Го подига капакот од кутијата и се воздржува да не вресне.

Внатре, дете посинето од студ и покриено со гребнати-ни од животно го зема својот последен здив. Бебето изгледа големо, преголемо за да може да се смести во отворот во сидот.

Девојката длабоко вдишува и ги става прстите на неговиот врат, но пулсот го нема. Му ги затвора очните капаци и, сосема нежно, става парче ткаенина врз неговото лице.

Тоа е сè што треба да види.

Станува, фрла последен поглед кон својата ќерка и внимателно ја става во отворот во сидот. Го става свитканото писмо и другата половина од картата во кебенцата. Ја бакнува на главата, се оддалечува и свони на свончето.

Потоа се врти и, не осмелувајќи се да погледне назад, исчезнува засекогаш.

„Оди сега, нежно бебе“, пишува во белешката, „и знај дека беше сакана.“

*

Од другата страна на сидот, ритамот е поинаков.

„Првото за денеска“, вика сестра Клара кога металното јазиче свечка во устата на своното. Таа брза во дворот и од отворот извлекува женско бебе кое мрда со рачињата.

„15 април 1696“, ѝ диктира на сестра Мадалена, која ги запишува податоците во огромна книга врзана со врвка, полна со имиња.

Кјара дела Пиеѿа, ѿрисѿиѿнаѿа 20 февруари 1687, со монѿа со жиѿ и белешка од мајкаѿа. Паулина дела Пиеѿа, ѿрисѿиѿнаѿа 29 аѿрил 1695, со извезена ѿкаенина. Аѿаѿа дела Пиеѿа, ѿрисѿиѿнаѿа 4 мај 1695, со ѿесна и рана на ѿлаваѿа од оѿворот во сидот.

Го одвиткуваат бебето, го носат до леѓен и го мијат. Кожата ѝ се проверува за инфекции, малкуте влакна за вошки.

Се става железна прачка во огнот. Се слуша црцорење, мирис на железо и месо, и бесен крик. На местото од прачката сега има „П“, црвено и воспалено, на нејзината горна

лева рака. Раната се преврзува. Свештеник ја крштева. Потоа се враќаат на книгата.

Дишењето на бебето е кратко и непрекинато, страда од болка. Но, во нејзините очи има поглед. Бесна решителност.

„И, како ќе ја наречеме?“ прашува сестра Мадалена.

Сестра Клара гледа надолу кон детето, кое ја фаќа за прстот со својата мала рака. Го гледа замислено.

„Ана Марија дела Пиета“, објавува таа, додека бебето силно стиска. „Имам некое претчувство за ова дете.“

2

Таа стои на подиум, подготвена за моментот што следува. Моментот на нејзиниот живот. Наскоро ќе го прими признанието за маестро. Официјално ќе стане Маестро на музиката.

Ана Марија чувствува како секоја секунда што ја вдишала во животот да водела до ова. Како секој избор, како секој удар на срцето да се поврзани. Светлата ја заслепуваат, топлина зрачи од публиката. Чувствува илјадници очи полни со љубов, сите вперени во неа. И почит. Почитта има тежина. Се движи низ воздухот, густа е и жива и величествена. Таа ја вдишува длабоко во белите дробови.

Потоа се слуша кикот.

Се мурти, се буди од својата фантазија и се враќа во спалната соба од сиропиталиштето, каде што нејзиниот подиум е еден дрвен кревет, а признанието – марамче.

„Моја должност е и чест“, извикува Паулина, слабо девојче со зашилена брадичка, со лажно длабок глас, „да... да...“ Нејзиното внимание се губи, моментот речиси исчезнува.

„Да го доделам“, шепоти Ана Марија од аголот на устата.

Паулина ја голта смеата што ѝ се крева однатре.

Ова можеби на некои им изгледа како детска игра, но не и на Ана Марија. Зашто има работи што девојките едноставно ги знаат. Некои знаат дека нивниот дух може да беснее како оган. Некои знаат дека моќта може да се земе. Некои знаат дека смртта доаѓа рано и сурово. А некои знаат дека им е предодредено да бидат велики.

Ана Марија дела Пиета е предодредена да биде велика.

На свои осум години, таа го знае тоа сигурно како што жицата го познава гудалото, како што молњата ја познава бурата, како што водата го познава небото. Го *знае*, исто како што знае дека еден од нејзините прсти на ногата стои малку накриво, дека месото во среда има вкус на риба и дека нотата Це е зелена. Тоа, како и многу други нешта, е сигурност. Затоа стоењето на оваа сцена, со рацете на колковите, примајќи ја својата титула, е природно како сон.

Го прочистува грлото, охрабрувајќи ја својата пријателка да продолжи.

Насмевката на Паулина исчезнува. Кима со главата. Станува сериозна. „Да ја *gogелам* оваа титула на единствената, на неповторливата: Ана Марија дела Пиета“, извикува таа.

Ана Марија се насмевнува, ги шири рацете кон публиката, а потоа, наведнувајќи се напред од својот подиум, грациозно го прима признание.

Публиката полудува. Таа скока од столчето во аголот на собата, блескајќи додека аплаудира. Зашто денеска, како и секој друг ден, публиката е другата најдобра пријателка на Ана Марија, Агата. Таа има темна коса како Ана Марија, но е пониска, понежна. Се слушаат извици и аплауз додека Ана Марија се поклонува, повторно и повторно, а нејзините кратки кадрици ѝ паѓаат во очите. Слегнува од својот подиум и ги фаќа рацете на својата обожавателка.

„Целиот мој живот работев за оваа чест. *Грације, грације, грације*“, вели Ана Марија.

Паулина се кикоти, образите ѝ се зацрвенети со две розови точки. Едното продорно сино око се сретнува со погледот на Ана Марија. На местото на другото има вдлабината, капакот е грубо зашиен, месото збрчкано и црвено.

„Јас сум на ред, јас сум на ред“, моли таа.

„Уште еднаш“, вели Ана Марија, качувајќи се повторно на подиумот и размислувајќи како може да го подобри својот говор, „па потоа ќе дојде твојот ред.“

*

На разденување, свонат своната на плоштадот Сан Марко. Се наоѓа на помалку од пет минути одење од импозантната зграда на *Осџегале дела Пиеџа*, која гледа кон

лагуната. Зад прозорците со зелени капаци, триста женски сирачиња веќе се будни и работат. Создаваат повторлив поток, застанати едно по друго, движејќи се низ ходниците, облечени во бело.

На петтиот од петте ката, Ана Марија ја раскрева постелнината од креветот, додека длабоките виолетови удари од своната ги преплавуваат нејзините сетила.

Бе-мол, си мисли таа.

Провлекувајќи ја раката низ решетките, го отвора малото прозорче на спалната соба. Внатре навлегува свеж утрински воздух. Длабоко вдишува, гледајќи преку покривите од теракотата за да го слушне новиот ден. Далеку подолу некој трча по калдрмата. Се слушаат тркала од кола што се влече, писок на бебе, лаење на куче. Но, кулминацијата ќе дојде за околу еден час, кога светот ќе се излее по улиците и каналите, и Венеција повторно ќе оживее.

Прво доаѓа мисата, во капелата. Девојчињата монотонно ги повторуваат молитвите по чесните сестри.

Потоа доаѓа кашата, во трпезаријата. Ана Марија незадоволно удира со лажицата по грутките од кашата. Потоа следуваат обврските. Перење и триење и шиене и пеглање, сечење и варење и стругање и чистење. Секој ден, слободата доаѓа по пладневните молитви.

Кога чесните сестри ги вежбаат химните и псалмите, Ана Марија се искрадува. Се качува по спиралните камени скали и скока по две скали одеднаш, и влетува во таванската спална.

Креветот чкрипи додека го турка надесно. Се качува, барајќи го со допир резето меѓу капациите на прозорецот зад него. Се слуша гребене и резето попушта, па се провлекува и излегува на мала дрвена платформа. Некогаш овде сушеле алишта. Но кога бура ја распукала и искршила платформата, била заборавена. Сега ја користат поголемата платформа од другата страна на зградата. Сега оваа е само нејзина.

Сонцето го грее лицето на Ана Марија, штиците крцкаат под нејзините нозе. Ја зазема својата позиција, собирајќи ја извалканата памучна облека под себе и прекрстувајќи ги